

Statsprofessor A n d e n æ s' rettsgrunnlag.

Professor A n d e n æ s begynner sitt lange innlegg på en bemerkelsesverdig måte. Han angir nemlig som grunn for at han atter uttaler seg om rettsoppgjøret, at "diskusjonen om rettsoppgjøret er blusset sterkt opp igjen i det siste." Leserne må jo få det inntrykk at så virkelig er tilfelle, at det pågår en livlig debatt i pressen for tiden om denne sak, og dernest at denne debatt fortrinnsvis blir ledet av rettsoppgjørets motstandere. Jeg tror Andenæs kunde ha spart seg denne søkte motivering. Han vet like godt som vi, at begge deler er usant, fordi Oslo-pressen efter parole unngår enhver virkelig debatt om denne sak (cfr. Aftenpostens hale til Per M e l s o m s innlegg i samme avis for 14.2.49: "Aftenposten kan ikke oppta noen alminnelig diskusjon om disse ting,") og kun i ytterste nød slipper en motstander av rettsoppgjøret til i sine spalter. Nettop dette er jo også grunnen til at vi må svare Andenæs, ikke i Aftenpostens spalter som står lukket for oss, men på denne direkte måte til tenkende mennesker i Oslo by. Nei, det er nok ikke noen slik kvantitativ utbredelse av argumenter mot rettsoppgjøret som er fremherskende idag, men derimot en stadig større kvalitativ tyngde i argumentene som gjør seg gjeldende, som Andenæs føler seg tyngt av, og som han forsøker å fri seg fra.

I. En kraftanstrengelse, tillike et professoralt mesterstykke, betegner hans utredning om straffelovens paragr. 86. "Bistand til fienden" forutsetter at det er krig. Krig er imidlertid et mangetydig begrep, og det er ikke enhver gitt å bruke det på riktig måte. Nu beviser Andenæs at det var krig i en bestemt forstand på følgende måte: Når statsminister N y g a a r d s v o l d, når Granskningskommisjonen, når professor S t e e n, eller når hvemsomhelst hvor som helst bruker ordet krig i en annen mening enn den av professor Andenæs autoriserte, da er det galt, en misforståelse av begrepet, en inadekvat sprogbruk, i hvert fall ikke juridisk korrekt. Opp mot all denne misforståelse og uforstand stiller Andenæs den riktige bruk av ordet, nemlig kongens proklamasjon av 7. juni, hvor det overhodet ikke tales om krig, men om en kamp, som skal fortsette, åpenbart med åndelige og politiske våpen. Det er dette vi kaller et professoralt mesterstykke. Kun en statsprofessor kan prestere et slikt bevis, som ikke er stort bedre enn om man for å bestemme fiskens miljø vilde erklære alle bestemmelser som tar hensyn til vannet for misforståelser., og kun de som inneholder et forhold til landjorden for adekvate.

Saken blir nu ikke bedre ved at Andenæs rolig hevder at tyskerne og Q u i s l i n g faktisk hadde samme mening som han selv, om de naturligvis ikke i alminnelighet vilde vedgå det. Hvorledes kan Andenæs driste seg til en slik påstand, han som har lest forarbeidene til landssvikanordningen, delvis gjengitt i Odels-tingsproposisjon nr. 92 for 1945/46, hvor det side 66, spalte 2, refereres av justisdepartementets tilråding til provisorisk anordning i anledning av en hjemmefrontkomites utkast: " Når komiteen allikevel foreslår et tillegg til straffelovens bestemmelser om forræderi, spesielt rettet mot medlemmer av NS, er hovedgrunnen, såvidt departementet forstår, at det kan være tvilsomt om bistand ytet tyskerne i tiden efter 10. juni 1940 inntil et nytt felttog begynner,

kan betegnes som forrederi, idet Quislingene hevder at hele krigen var avgjort den 10. juni 1940 da Kongen og Regjeringen hadde forlatt landet, og at Quislingenes virksomhet i virkeligheten bare tar sikte på å redde Norges selvstendighet", og s. 72. spalte 1: "Der burde også herske enighet om at paragrafen (86) fullt ut er anvendelig overfor forrederske handlinger begått i Norge så lenge felttoget pågikk, likesom den vil være fullt ut anvendelig overfor forrederske handlinger under et mulig nytt felttog.- Imidlertid bør enhver være oppmerksom på at forholdet kan stille seg noe mere tvilsomt når det gjelder tiden fra 10. juni 1940, inntil gjenopptakelsen av et nytt felttog. Fra Quislingenes side hevdes det at Norge den 10. juni var bragt " under fremmed herredømme" , idet dette uttrykk efter sin ordlyd synes å gå mere på den faktiske tilstand, enn på det rettslige forhold." Justisdepartementet i London hadde altså åpenbart en helt annen mening om Quislings og quislingenes syn på situasjonen og dens konsekvenser allerede under krigen. Allikevel tillater Andenæs seg idag å insinuere at dette syn er noe påtatt, konstruert for anledningen. Det uhyre svake og mindreverdige i Andenæs' polemikk blir kanskje annu tydeligere, når vi betrakter hvorledes han forsøker å redde situasjonen. Det skjer ved den enkle, altfor enkle slutning: ikke sluttet fred, altså krig. Til syvende og sist faller Andenæs tilbake på dette argument som er såre velkjent og utallige ganger gjendrevet. Når det ikke er sluttet formelt fred, kan det vel sies å bestå en slags krigstilstand, og denne formelle tilstand er det selvfølgelig londonregjeringen har i tankene ved sine innledningsformuleringer til forskjellige anordninger; dette bestrider ingen! Men hva vi benekter er at den situasjon som forelå i Norge efter at kongen og regjeringen forlot landet og regjeringen kapitulerte med de siste rester av tropper, og landet således fullstendig og effektivt var okkupert, denne tilstand har ingen relasjon til straffelovens paragr. 86, denne paragraf kan ikke komme til anvendelse under de da rådende forhold, slik som tallrike fremstående jurister erkjente og uttalte i 1940 og utenlandske sakkyndige har erklært efter storkrigen. Det virker som om professor Andenæs spekulerer i folks korte hukommelse og en viss massepsykose som ennå måtte være tilstede, når han fremfører slike argumenter og heller ikke unnses seg for å varte opp med historien om offiserenes fornyete krigsfangenskap. Om S o l e m i dommen over major K j e l - s t r u p benyttet seg av denne for å "bevise" at det var krig, kunde man vente at en strafferettsprofessor var litt mere nøye med midlene. Sammenhengen er jo, som bekjent at arrestasjonen av offiserene var en regulær politiaksjon. Når offiserene allikevel kom i militært krigsfangenskap og ikke i politisk konsentrasjonsleir, skyldes det alene at v. F a l k e n h o r s t efter sterkt påtrykk fra NS-Generalsekretariat fikk T e r b o v e n til å overlate bevoktningen til det militære - altså en gunstbevisning. Den samme lettvinthet preger Andenæs' anførsler om kapitulasjonsoverenskomsten av 10. juni 1940 og dens betydning. La være at sondringen mellom militært og politisk er strengt gjennomførlig, at derfor londonregjeringen kunde føre en slags krig fra England, (naturligvis en tvungent frivillig krig), kapitulasjonsoverenskomsten som skjedde efter fullmakt fra den norske regjering, bragte definitivt alle krigshandlinger til opphør i Norge og avskar dem for fremtiden. Om dette er militært eller politisk eller begge deler er likegyldig,

-3-

det bandt i all fall befolkningen i det effektivt okkuperte område. Og dette er det som er det centrale og avgjørende med hensyn til bruken av paragraf 86.

Dette er de objektive forhold, for så vidt som de forfalskes eller fordreies av Andenæs. Herr Andenæs! Det er ikke bare en uheldig uttrykksmåte av domstolene, når de uten videre fastslår at tiltalte har forstått at det var krig, men det gir i et nøtteskall hele humbugen og løgnaktigheten ved "rettsoppgjøret". Domstolene fastslår nemlig dette uten å spørre tiltalte i det hele tatt, i hvert fall uten å ta hensyn til hva han anfører. Og, hva der er ennu mer uheørt, de fastslår ikke bare dette, men også at "tiltalte har vært klar over at han ytet fedrelandets fiender bistand på landsforredersk måte." Dette er en uheørt provokasjon overfor en gruppe mennesker, som bevisst handlet ut fra nasjonale motiver og som til dels gjennom et langt liv har vist større aktiv fedrelandsfølelse enn de fleste andre. Det er ikke korrekt som Andenæs sier at det subjektivt er tilstrekkelig om tiltalte har hatt kjennskap til de faktiske forhold, nemlig at det hadde vært krigshandlinger, at Konge og Regjering fortsatte striden og at det ikke var sluttet fred. Det er ikke korrekt allerede av den grunn at det bare er den halve sannhet om de faktiske forhold og dermed, som bekjent, ingen sannhet, ja, det er i bunn og grunn en uriktig fremstilling av de faktiske forhold. Vi har jo allerede berørt dette, men må kort gjenta det her: De faktiske forhold var ikke bare at Norge hadde tatt kampen opp mot et "overfall", men også at Norge hadde kapitulert i denne strid, og selv passifisert hele det norske område, innledet faktisk ved en begynnende demobilisering av de norske styrker før kapitulasjonen. Ennvidere ikke bare at kampen ble fortsatt utenfor landets grenser, men også at denne kamp var opprinnelig helt umilitær, frivillig på Englands side, i engelske uniformer og fremfor alt uten noen forpliktende betydning for det okkuperte område. De faktiske forhold var endelig at det visstnok ikke var sluttet formelt fred, men derfor ikke krig i den forstand som straffeloven forutsetter for fellelse etter paragr. 86. Det er derfor en grov tilsnikelse av Andenæs, på aktors vis, å innsnevre de faktiske forhold til det som passer etter en bestemt teori, den som er født av hevnen.

Så sviktende grunnlag som ethvert av Andenæs' argumenter hviler på, venter vi nårsomhelst idynefallende avsløringer av en i bunn og grunn tendensiøs tankegang. Hans behandling av begrepene "rettsstridighet" og "utilbørlig" gir et slående eksempel på det. Når det gjelder det økonomiske forhold til okkupasjonsmakten, tar han hensyn til alle, eller nesten alle, momenter og faktorer som kan belyse de faktiske forhold fra flere sider. Når det gjelder det han kaller politisk og militært samarbeid, bortser han fra alt, og nøyer seg "uten lange overveielser" med å erklære det for landsforrederi som ikke tåler noen unnskyldning. Man spør uvilkårlig seg selv om Andenæs er blitt bitt av en gal hund.

Andenæs sier videre at enhver bistandshandling, stor eller liten rammes (han mener vel av straffeloven), når den er utilbørlig. Men det faller altså ikke strafferettsprofessor Andenæs inn at straffelovens fedre med "utilbørlig" har tenkt på noe helt annet enn det som for landssvikanordningen vår og er utilbørlig. Det minste av bistand, når den er utilbørlig, rammes nemlig av den gamle straffelov med minst 3 år. Selv den harmløseste bistandshandling ble altså straffet som en - etter datidens målestokk - grovforbrytelse.

Den ubetydelige "bistandshandling" som idag ikke medfører annet enn en liten bot, eller tap av noen rettigheter, den vilde efter hele den gamle straffelovs ånd og bokstav - overhodet ikke være utilbørlig, og derfor heller ikke straffbar. Og kun for å ramme dem som ellers ikke vilde bli rammet, lavet man landssvikanordningen. Da er det jo lett å tale om amnestilov! At Andenæs i denne forbindelse taler om paragr. 58 i straffeloven som en paragraf der gjør landssvikanordningen til en viss grad overflødig, er i høy grad interessant, eftersom denne paragraf overhodet ikke er blitt anvendt i rettsoppgjøret hittil. Det skulde vel ikke være fordi den medvirkning som paragr. 58 refererer til slettes ikke er straffbar efter paragr. 86? - Andenæs burde vite at paroler og den på disse hvilende sagnomsuste "nasjonale holdning" intet har med lov og rett å gjøre, ofte til og med har en tendens til å stride mot dem og mot all moral.

II.

Så meget om Andenæs' "rettsgrunnlag" for å straffe medlemmer av et tidligere politisk parti efter paragr. 86. Uten tvil i bevissthet om hvor svakt dette grunnlag er, hvor lite holdbart i lengden, har man i den senere tid på en bemerkelsesverdig måte søkt erstatning i en annen paragraf, nemlig paragraf 98 i straffeloven. Man sier: NS-folkene skal ikke komme her og beklage seg over at de alle blir straffet efter paragr. 86 for landsforræderi; for selv om ikke det skulde være helt korrekt, så må de jo vite at de i hvert fall kan straffes efter paragr. 98 for angrep på statsforfatningen. Man må i sannhet ha små tanker om et folks rettsbevissthet, for å kunne servere slikt. Nu sier ikke Andenæs dette direkte, men også han røber i noen bemerkninger at han er påvirket av en slik tankegang. Riktignok er det ikke på samme måte som ved paragr. 86 infamerende å bli straffet efter paragr. 98, og for dem som lider under landssvikerstemplet kan det ofte være fristende likesom å kaste et kjøttben i gapet på flokken av forfølgende ulver, og si som så: "Døm oss efter paragr. 98, vi var jo revolusjonære, ikke forrædere!" Det er jo også sant at vi var revolusjonære, vi var på en måte beredt til å begynne på nytt, legge et nytt grunnlag, med de tallrike konsekvenser det har for menneskelivet. I denne forstand var mange revolusjonære i sjel og sinn, ja i ord og handling, men det er ikke det som straffelovens paragr. 98 tar sikte på. Det rettslig relevant i denne sak går Andenæs dels utenom, dels forfalsker han det. Han skriver nemlig så man får inntrykk av at det var NS' program ikke bare å forandre forfatningen men også å gjøre det ved tyske bajonetter. Dette er en grov forvrengning, berøget på et uvitende publikum. De rettslige realiteter er nu disse:

1. NS' ledelse hadde ikke til hensikt å innføre en ny forfatning mot folkets vilje. En slik handling vilde bli gjort avhengig av folkets valg.
2. NS kunde ikke forandre rikets statsforfatning, da rikets forfatning var satt ut av funksjon i og med okkupasjonen, hvorved all myndighet som før var fordelt mellem flere statsorganer, var gått over på okkupantens hånd.

Et slående, synlig vitnesbyrd om dette forfatningens faktiske eller funksjonsmessige sammenbrudd har vi allerede i den omstendighet at mens forfatningen forutsetter et intimt vekselspill mellom regjering og storting, så var allerede fra første dag dette samspill umuliggjort ved at disse to organer ble adskilt

og til slutt enhver forbindelse utelukket.

Det faktiske forhold er således, som professor S k e i e allerede i 1946 klart erkjente og uttalte, at Quisling simpelthen ikke var i stand til å gjøre det som han bl.a. er blitt dømt for. Hva han kunde, var å styre landet etter sine prinsipper så langt okkupanten tillot det, og disse prinsipper måtte gjerne i seg bære spiren til en fremtidig, ny forfatning, men å sette i funksjon en ny forfatning, ja en forfatning overhodet, det var han praktisk og faktisk avskåret fra.

Like viktig er imidlertid at dette forfatningens faktiske funksjonsmessige sammenbrudd åpnet adgang for og gav fritt spillerom for de forfatningsmessige, eller diktigere: de forfatningsanaloge tiltak som til enhver tid ble nødvendiggjort av situasjonen. Er vi først oppmerksom på det, da vil vi heller ikke unngå å legge merke til og konstatere at det prinsippstyre av staten som Quisling innledet i virkeligheten kun var en fortsettelse av en linje som man var slått inn på allerede første dag av okkupasjonen. Høyesteretts innsettelse av Administrasjonsrådet kan kun påberope seg nødrett og nasjonalt motiv. Administrasjonsrådet ble uavlatelig tvunget, dels av tyskerne, dels av den situasjon som det i og med sin tiltrede hadde akseptert, til å "forandre forfatningen", til etterhvert å utøve kongens, regjeringens og stortingets funksjoner, - alt i et utstrakt samarbeid med okkupasjonsmakten, og for å ivareta norske interesser så langt mulig. At de kommissariske statsråder og derefter Quislingsregjering gikk lenger i dette samarbeid, og hadde vanskeligere for å ivareta norske interesser, behøver ikke å bero på - og berodde heller ikke på - en mindre nasjonal innstilling, men i så fall utelukkende på at de ble overlatt en stadig vanskeligere oppgave, og hadde mot og kraft til å bære de byrder som nødvendigvis øker proporsjonalt med en okkupasjons varighet. Er derfor Andenæs' "rettsgrunnlag" for straff etter paragr. 86 mildest talt svakt, så er grunnlaget for straff etter paragr. 98 rettslig en absolutt nullitet.

III.

Vi mener ikke annet enn at Andenæs gjør sitt beste for å forsvare og rettferdiggjøre en skjendig politisk forfølgning. Men selv en, ja nettop en særlig ivrig har lett for å forløpe seg, for å si for meget, slikt som kanskje ikke burde vært sagt. Professor Andenæs gjør klokt i ikke å komme for inngående inn på landssvikanordningens gyldighet som sådan. Blir man nemlig stimulert til å lese f.eks. motiver, utkast o.s.v. til London-anordningene, kan man ikke unngå å legge merke til den enestående kynisme som her kommer til uttrykk. Vi lar oss nemlig ikke forlede til å slutte slik: Fordi anordningen har sine motiver og disse motiver igjen sine motiver, så er dermed anordningene rettferdiggjort. Tvertimot avslører de samme motiver for oss at man selv borte i London i høyeste grad har vært i tvil om man kunde straffe medlemskapet etter de gjeldende lovbestemmelser. Ut av denne tvil, eller riktigere: Fordi man var temmelig sikker på at man ikke kunde straffe, fødtes de første anordninger om medlemskapets straffbarhet o.s.v. At justisdepartementet i London, når det først var på det rene at nye straffebestemmelser trengtes, bestreber seg på å rydde all tvil av veien, det er dog ikke noe som inngjør en profrykt eller overbeviser en om utfallets riktighet. En ikke politisk hypnotisert

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

hjerne er tilbøyelig til å tenke som så: Enten var medlemskapet straffbart etter den borgerlige straffelov, da var vel nye bestemmelser overflødige. Eller medlemskap var ikke straffbart etter straffeloven, da er vel disse nye bestemmelser ugyldige, lovstridige. At de var overflødige etter første mulighet forandres ikke ved å hevde at de skulde brukes " ved siden av", som mildnende bestemmelser. Også Andenæs synes å ville gi uttrykk for denne menneskekjærlige tendens, når han antyder at den borgerlige straffelov var for stiv, altså for streng, derfor måtte man lave mildere, mere elastiske lovregler. Vi som har opplevet det politisk inspirerte raseri, som satt i lovstridig "varetekt", som holdt på å sulte ihjel, som til dels ble mishandlet, vi er ikke uten videre tilbøyelige til å gå med på at forberedelsen av rettsoppgjøret i London var et utslag av en mild og forsonende ånd. En slik ånd pleier nemlig ikke å sørge for at mennesker som ellers ikke vilde bli straffet, " ved siden av" de som rettelig kan straffes, nu blir dømt som landsforrædere med fengsel i opp til 3 år, dømt til ruinerende bøter og erstatninger, tilrettighetstap som har straffende sidevirkninger i år fremover. Vi slår dette fast så ettertrykkelig som mulig, og det skal ikke lykkes selv en professor Andenæs å bortforklare det faktum, at disse siste straffer har rammet mennesker som etter den norske borgerlige straffelov i det hele tatt ikke vilde vært berørt.

Er imidlertid medlemskapet som sådant ikke straffbart etter gammel lov, da er anordningene direkte lovstridige. For om Andenæs nu gjør et stort nummer av den famøse anordning av 22. jan. 1942, vil ikke det kunne dekke over det forhold at landssvikanordningen av dec. 1944 setter straff for medlemskap fra 8. april 1940. Det er altså erøskatant forsyndelse mot grunnlovens paragr. 97 som forbyr lover med tilbakevirkende kraft. En høyesterettsdom av den nåværende høyesterett forandrer ikke noe ved det. - Det er blitt en yndet skikk idag å late som om medlemskap for 22. jan. 1942 slipper straff. Vi som er midt oppe i dette vet dog bedre beskjed. I overensstemmelse med grensen 8. april 1940 straffer myndighetene nøyaktig hvem de vil, uansett om medlemskapet har strukket seg over kun én dag for 22. jan. 1942. Dreier det seg om et menneske som man av en eller annen grunn ønsker å komme til livs, da betegner ikke 22. jan. 1942 noen som helst grense. Og med de såkalte påtaleunntatelser (vi skulde gjerne vite hvem som nyter godt av dem!) må man ikke tro at det forholder seg anderledes enn at den som får påtaleunntatelse like fullt beholder stemplet som landssviker med alle de ulykkelige følger det fører med seg. Påtaleunntatelse er nemlig ikke lik " ikke skyldig til straff", men kun en følge av at påtalemyndigheten finner at offentlige eller andre hensyn ikke krever straff. - Disse, naturligvis høyst ufullstendige, overveielser forutsetter at anordningene i London er gyldige som anordninger. Men i virkeligheten er intet uriktigere enn nettop det. Skeie har allerede i 1945 med umiskjennelig tydelighet sagt fra om samtlige politiske straffeanordningers ugyldighet, og vi har derfor ingen grunn til å gjenta det for Andenæs. Derimot ofrer vi noen ord på den nødrett-hjemmel som alltid viser seg å være det som man må ty til for å forsvare anordningene statsrettslig. Argumentet er i og for seg komisk, om man tenker en smule over saken. Hvilken nød, hvilket behov kunde man vel ha for å gi formildende lover et halvt år før de skulde komme til anvendelse, når en virkelig, en sann amnestilov like godt (uten hinder av grunnlovens paragr. 97) kunde vært gitt ved landets såkalte befrielse. Hvilken nødssituasjon vilde man vel avverge ved en skjult

handling! For landssvikanordningen av 1944 var hemmelig, herr Andenæs! I sannhet, nødsituasjonen måtte være like skjult som den avvergende handling. Og det var den. Den bestod nemlig i en opphopning av effekter, av sammenstuede hat-og hevntanker o.l., og det er unektelig alltid et visst behov for at slikt får et eller annet avløp. Det annet moment ved nødsituasjonen var like usynlig, like lite konkret, fordi det lå i fremtiden. Det bestod nemlig en alvorlig fare for at man i fremtiden, nemlig etter "befrielsen" og når domstolene skulde ta fatt på å dømme, ikke vildt få dommerne med på å idømme mennesker en 3 års straff (minimum), som man vel forstod ikke var straffskyldige overhodet.- Man vil kanskje påstå at vår statsforfatningsrett er blitt beriket ved et slikt nødrettsbegrep?

Vi forstår godt at Andenæs på grunn av alt dette kommer til det resultat at det hadde vært best, om landssvikanordningen hadde vært uskrevet. Han sier forresten, forsiktig som han er, "like bra". Han forsøker derved å reservere seg overfor den fremtidige situasjon, da landssvikanordningen vil bli fordømt som det hatets verk den er. Han vet meget godt at han forsvarer en allerede tapt sak, at hele hans argumentering bare er spillfekteri. Han har jo selv allerede i 1945 erkjent at landssvikanordningens kanskje mest vidtrekkende paragraf,- eller som han selv sier - : "en av de sentrale bestemmelser i lovverket" (Norsk Sakførerblad, nr. 2, 1945, side 32), nemlig den om det solidariske erstatningsansvar, "strider mot grl. paragr. 97 og 104." "Gjennomført etter ordlyden og motivene blir resultatene ikke bare grunnlovstridige, men også urimelige, praktisk uheldige og sosialt ytterst betenkelige." Kan man da slå seg til ro selv med en plenumsavgjørelse av høyesterett, under dissens. En høyesterettsdommer måtte vel bøye seg for en slik avgjørelse, en legmann også i allminnelighet. Men det kan ikke være kotyme, langt mindre moralsk forsvarlig at en professor i straffrett i det ene øyeblikk erklærer en lov for grunnlovstridig o.s.v., i neste øyeblikk uttaler sin tillit til høyesteretts- (og hvilken høyesterett!) rettslige kompetanse, når denne medfører en akseptering av den grunnlovstridige lov. Men saken har en annen side. En slik respektering av en høyesterettskjennelse lar seg forstå, når det dreier seg om et spørsmål av underordnet betydning, f.eks. om en underrettsdom, dens riktighet eller uriktighet, om fortolkningen av en lovparagraf o.s.v., som vel kan ha stor betydning for den impliserte part, men ellers neppe berører forhold av livsviktig natur for et folk. En juridisk professor kan vel da nøye seg med å gi uttrykk for sin uenighet en gang for alle. Men i det såkalte rettsoppgjør dreier det seg om noe helt annet og mer. Andenæs sier selv i 1945 at det vil være en lykke om erstatningsloven ble underkjent. Han må dermed mene at det vilde være en ulykke, og naturligvis for folket, om den ble godkjent. Og deri hadde Andenæs utvilsomt rett. Erstatningsansvaret, som et symbol på viljen til å ruinere politiske motstandere var og er en folkeulykke. Men er det noe en professor har et kall til, da må det vel være å avverge en folkeulykke! Og er det noe en juridisk professor skulde ha moralsk forpliktelse til, da må det vel være det å kjempe, og kjempe videre mot en lov som ut fra hans dypeste overbevisning (vi forutsetter en slik) er grunnlovstridig og innebærer all verdens ulykke for hans eget folk! Men som den statens tro tjener han er, døyver Andenæs idag sin samvittighet, og erklærer koldt: "I virkeligheten har visst erstatningsansvaret liten praktisk betydning, kanskje bortsett fra folk med betydelig formue." (En skarpsindig bemerkning!)

Vi forstår som sagt godt at Andenæs helst så landssvik-anordningen uskrevet. Men det er ikke logisk av ham. Han mener jo å kunne påvise at "Rettsoppgjøret", som hviler på denne anordning, har det solideste rettsgrunnlag av verden. Både den objektive og den subjektive side av saken skal på betryggende måte være prøvet, den subjektive riktignok med en liten skjønnhetsfeil, men det uten noen vesentlig betydning, da de tiltalte under ingen omstendighet kan påberope seg god tro. Også landssvikanordningen som lovverk skal hvile på et absolutt sikkert rettsfundament: For det første dømmes alle prinsipielt etter den gamle straffelov, ikke etter landssvikanordningen. Hvis man ikke skulde kunne dømmes etter paragr. 86, så kan man i alle tilfelle dømmes etter paragr. 98. (Om man ikke har begått noe mord kanskje, så har man sikkert overtrådt trafikkreglene en gang). For det annet er det kanskje så at man ikke dømmes etter straffeloven allikevel, men etter landssvikanordningen. Da skal man ikke beklage seg, men erindre at det er en mildere lov, en amnestilov, som vil alles beste. Skulde dette visé seg ikke å være helt riktig, amnestiloven tvertimot ha visse ulykker, folkeulykke tilfølge, da får man for det tredje og i Guds navn betenke at ulykkene kunde ha vært meget større, om anordningen ble gjennomført etter sin opprinnelige mening, og at det slettes ikke er så forferdelig mange som blir rammet av en slik folkeulykke.

Hvorfor, Andenæs, ytre noen betenkelighet overfor et så bombesikkert lovverk? Hva mener De med Deres insinuerende antydning om noe som ikke skulde være prinsipielt riktig? Hvorfor ta noe hensyn til en omseg-gripende kritikk av noe som er "solid nok"?

Vi må til slutt ofre noen bemerkninger på Andenæs' siste avsnitt om "god tro". "God tro" forutsetter etter Andenæs at både det objektive og subjektive grunnlag for straff er tilstede, at "god tro" så virker i formildende retning ved straffeutmålingen. Er nu dette helt riktig? Er det ikke så at paragr. 86 om bistand til fienden krevet forsett, at altså uten dette forsett bistand i lovens forstand ikke foreligger? Den gode tro som det er tale om hos NS-medlemmene omfatter nu åpenbart en nektelse av et slikt forsett, og skulde således bevirke straffrihet. Dette kan det naturligvis prosederes formalt på i det uendelige, men ikke hvis man tar alvårlig og respekterer NS-medlemmenes virkelige motiver, uten å lukke øynene for at man har med ekte nasjonalsinnete mennesker å gjøre. Derfor er Andenæs' fremgangsmåte grunnfalsk, så vel i store trekk som i detaljene. Slike trekker han frem i det siste avsnitt, men gjør seg da overalt skyldig i den uberettigete forutsetning at NS-medlemskap i seg selv er en forbrytelse som utelukker alle gode motiver. Ut fra denne forutsetning kommer naturligvis mange detaljer, som ovenikjøpet er løsrevet fra sammenheng og mening i et uheldig, lite flatterende lys, et falsk lys.!

Forøvrig vil vi ikke dvele meget ved dette tema, da vår forutsetning er en annen enn Andenæs'. Vi erklærer hele rettsoppgjøret grunnlag for falsk, anser derfor all diskusjon om "god tro" som i prinsippet forfeilet, kun egnet til å villed. Derimot er det nærliggende å stille spørsmålet om "god tro" til Andenæs selv. Hvorledes kan Andenæs forsvare landssvikoppgjøret, ja gjøre seg til talsmann for det, etter alt det som er kommet frem i disse 4 år, slik som vi har prøvd å peke på det. Det er nokså påfallende at professor Andenæs etter i 1945 å ha uttalt en meget skarp fordømmelsesdom over "en av de sentrale bestemmelser i lovverket" og forutspådd en folkeulykke om den ble gjennomført, idag opptrer som en svoren tilhenger av det samme lovverk, idet han gjør alt for å dekke over denne ulykke og kaste folket blå i øynene. Hans iver etter å forsvare denne forbryter-

ske menneskejakt er så iøynefallende at man uvilkårlig spør hva det er for en dårlig samvittighet som trykker ham. Han har jo, så vidt vites, ikke vært med å lage anordningene, kan heller ikke sies å ha noe ansvar for deres iverksettelse og praktisering, selv om hans unnlatelse som professor i rettsvitenskap og Skeies efterfølger ikke kan forties. Plager ham kanskje nettopp en gryende bevissthet om å ha sviktet det solide rettsgrunnlag som hans store læremester alltid bygget på og - fastholdt! Hans forsøk en gang på å bortforklare Skeies tungtveiende: "Vi har aldri i vår historie hatt en sådan rettløshet" kan tyde på det. (Skeie har jo erklært de anordninger ugyldige som nærmere 100.000 mennesker rammes av, så det kan vel ikke være tvil om hva han mener). Vi tror imidlertid heller at et annet forhold spiller inn her. Andenæs gikk som bekjent fra en begynnende motstand hurtig over til en akseptering av det som en gang var begynt ("rettskvernen maler"), fortsatte i en stadig mere vidtgående engasjering i rettsoppgjøret, dumpet opp i eller ble derved trukket med i forskjellige for fremtiden nokså kompromitterende saker (dommer f.eks.), for så å ende i den myr han befinner seg i idag. Etter en slik utvikling er det helt naturlig at man mentalt - og på annen måte - tilslutt identifiserer seg selv med rettsoppgjøret. Man binder sin prestisje til rettsoppgjørets prestisje og gjør sin avhengig av denne. Under visse betingelser kan dette bli alvorlig for Andenæs selv, for de juridiske studenter som en gang så opp til ham, men fremdeles er avhengig av ham, og ikke minst for den vitenskap han representerer.

Statsprofessor Andenæs befinner seg derfor på sviktende grunn, på like sviktende grunn som rettsoppgjøret og alt som henger sammen med det. Hans desperate forsøk på å redde oppgjørets prestisje, dermed sin egen, er ikke stort bedre enn et ulykkelig menneskes desperate anstrengelser for å komme opp av en myr uten holdepunkt. Er det så, da er Andenæs et ulykkelig menneske, og ulykkelige mennesker streber ofte mot sin egen undergang. - Kun Andenæs selv kan avverge denne ulykkelige utgang.

primo mars 1949.